

วัดไทยในฐานะแหล่งนันทนาการชุมชนร่วมสมัย: การบูรณาการศรัทธา
วัฒนธรรม และสุขภาวะ

Thai Temples as Contemporary Community Recreational Spaces:
Integrating Faith, Culture, and Well-being

เดชภณ ทองเต็ม^{1*} พรหมลิขิต อุรา² และ ศิริวุฒิ วรณทอง³

Tachapon Tongterm^{1*} Promlikit Ura² and Siriwuth wannathong³

Received 1 พฤษภาคม 2568 Revised 16 มิถุนายน 2568 Accepted 14 กรกฎาคม 2568

บทคัดย่อ

การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตไทยในยุคร่วมสมัย ทั้งการขยายตัวของเมือง การเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ และการลดบทบาทของพื้นที่สาธารณะ ทำให้ประชาชนขาดแคลนพื้นที่ที่ตอบสนองสุขภาวะในชีวิตประจำวัน วัดไทยซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและชุมชน จึงถูกตั้งคำถามใหม่ถึงบทบาทในฐานะแหล่งนันทนาการร่วมสมัย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัดในการรองรับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่ผ่านสัญลักษณ์ทางศรัทธาและวัฒนธรรม สังเคราะห์รูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะองค์รวม และเสนอแนวทางการพัฒนาพื้นที่นันทนาการในวัดไทยอย่างยั่งยืน โดยอิงแนวคิดด้านนันทนาการชุมชน การเปลี่ยนผ่านของบทบาทศาสนสถาน และการออกแบบพื้นที่อย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า วัดไทยหลายแห่งได้ปรับบทบาทสู่ “พื้นที่พหุมิติ” และ “พื้นที่ทางสังคมที่สาม” โดยใช้สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น พญานาค พระพุทธรูป และสถาปัตยกรรมศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเชื่อมโยงศรัทธากับกิจกรรมทางสังคม ทั้งนี้รูปแบบกิจกรรมนันทนาการที่พัฒนาขึ้นมีส่วนเสริมสร้างสุขภาวะทางกาย จิตใจ และสังคม อย่างกลมกลืน ส่งผลให้เกิดประโยชน์เชิงสุขภาวะ เศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ชุมชนในระยะยาว สำหรับแนวทางการพัฒนาควรเน้นการออกแบบพื้นที่ที่ปลอดภัย ยืดหยุ่น และครอบคลุมตามหลักอารยสถาปัตย์ อีกทั้งควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน และบูรณาการกิจกรรมที่เชื่อมโยงศรัทธา วัฒนธรรม และนันทนาการ พร้อมทั้งประสานเข้ากับนโยบายสาธารณะ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ : วัด, ศรัทธา, วัฒนธรรม, สุขภาวะชุมชน, นันทนาการชุมชน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

¹ Assistant Professor, Faculty of Liberal Arts and Sciences, Sisaket Rajabhat University

² อาจารย์, คณะบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

² Lecturer, Faculty of Business Administration and Accounting, Sisaket Rajabhat University

³ อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

³ Lecturer, Faculty of humanities and social science, Sisaket Rajabhat University

* ผู้ประสานงานนิพนธ์ e-mail: spsc_network@hotmail.com

Abstract

The changes in contemporary Thai lifestyles, including the expansion of urban areas, the complete entry into an aging society, and the diminished role of public spaces, have led to a scarcity of areas that support daily well-being. This has raised new questions about the role of Thai temples as sources of contemporary recreation. This article therefore aims to analyze the temple's role in accommodating social change, study the process of developing these spaces through cultural symbols, synthesize activity models that promote holistic well-being, and propose guidelines for the sustainable development of recreational spaces in Thai temples. The study found that many temples have adapted their role to become "multidimensional spaces" and "third social spaces" by using cultural symbols, such as the naga and sacred architecture, to connect faith with social activities. These activities harmoniously enhance physical, mental, and social well-being. The proposed development guidelines emphasize designing safe, flexible, and inclusive spaces, promoting community participation, and integrating faith, culture, and recreation, while aligning with public policy and sustainable development goals.

Keywords: Temple, Faith, Culture, Community Well-being, Community Recreation

1. บทนำ

วัดไทยได้ดำรงบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางชีวิตชุมชนไทยมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยสุโขทัย ผ่านยุคอยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์ โดยมีการสถาปนาวัดควบคู่กับการตั้งถิ่นฐานใหม่ในแต่ละยุคสมัย สะท้อนถึงความเชื่อมโยงอันแน่นแฟ้นระหว่างศรัทธา วิถีชีวิต และโครงสร้างสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง ดังนั้น วัดจึงมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจ หากแต่ยังทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมการศึกษา พื้นที่ทางสังคม และศูนย์กลางกิจกรรมของชุมชนในระดับท้องถิ่น (กรณีกา คำดี, 2558) ในปัจจุบัน ประเทศไทยมีวัดมากกว่า 44,000 แห่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2568) และประชากรราวร้อยละ 94 ยังคงนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567) ซึ่งความหนาแน่นของวัดในทั้งพื้นที่เมืองและชนบทของไทย สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและบทบาทของวัดในการตอบสนองต่อความต้องการทางจิตใจและสังคมของประชาชนในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปได้

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม อาทิ การลดบทบาทของครอบครัวขยาย การโยกย้ายถิ่นฐาน และภาวะเปราะบางทางจิตใจในบริบทใหม่ ล้วนเป็นปัจจัยเร่งให้วัดต้องปรับบทบาทจากศูนย์กลางศาสนาไปสู่พื้นที่ชีวิตร่วมสมัย ที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านกายภาพ จิตใจ และสังคมได้อย่างบูรณาการ (ฉัตรวรรณษ์ องค์สิงห์ และอรณี บุญมีนิมิตร,

2566; พระเสกสรรค์ ฐานยุตโต และคณะ, 2567) ขณะที่ความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับท้องถิ่นมีแนวโน้มลดลง ระบบสวัสดิการ และพื้นที่สาธารณะที่เพียงพอก็ยังมิช้อย่างจำกัด ซึ่งภายใต้บริบทดังกล่าว วัดไทยหลายแห่งได้ริเริ่มพัฒนาพื้นที่ที่เอื้อต่อการพักผ่อน การสร้างพื้นที่สีเขียว การจัดภูมิทัศน์เพื่อกิจกรรมครอบครัว ตลอดจนการส่งเสริมกิจกรรมที่ผสมผสานศรัทธาเข้ากับ การพักผ่อน เช่น การให้อาหารสัตว์ การฝึกสมาธิ และกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น (พยอม ธรรมบุตร, 2565; วันชพร จันทรักษา, 2567) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถของวัดในการปรับตัวเพื่อรับใช้ชุมชนอย่างรอบด้าน

อย่างไรก็ตาม แม้วัดไทยจะขยายบทบาทไปในทิศทางที่ตอบสนองบริบทใหม่ได้อย่างน่าสนใจ แต่การศึกษาทางวิชาการเกี่ยวกับบทบาทของวัดในฐานะแหล่งนันทนาการชุมชนยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยมีช่องว่างองค์ความรู้ปรากฏในสามประการสำคัญ ได้แก่ 1) การขาดการวิเคราะห์เชิงระบบว่าการเปลี่ยนแปลงบทบาทของวัดสะท้อนพลวัตทางสังคมและวิถีชีวิตร่วมสมัยอย่างไร 2) การขาดการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาพื้นที่นันทนาการในวัดไทย โดยใช้ทุนทางศรัทธาและวัฒนธรรมเป็นฐาน และ 3) การขาดการสังเคราะห์รูปแบบกิจกรรมที่ส่งผลต่อสุขภาวะองค์รวมอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในระดับกาย จิตใจ และสังคม ดังนั้นบทความนี้ คณะผู้เขียนจึงมุ่งเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ครอบคลุมประเด็นเหล่านี้ โดยเน้นให้เห็นถึงศักยภาพของวัดไทยในการเป็นกลไกขับเคลื่อนสุขภาวะชุมชนอย่างยั่งยืน ภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัดไทยในฐานะแหล่งนันทนาการชุมชนที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและสังคมร่วมสมัย

2.2 เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาพื้นที่นันทนาการในวัดไทยผ่านการสร้างสัญลักษณ์ทางศรัทธาและวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมการพักผ่อนหย่อนใจและการเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชน

2.3 เพื่อสังเคราะห์รูปแบบกิจกรรมนันทนาการในวัดไทยที่มีผลต่อการเสริมสร้างสุขภาวะทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมในระดับชุมชน

2.4 เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาและจัดการพื้นที่นันทนาการในวัดไทยอย่างยั่งยืน โดยบูรณาการแนวคิดด้านนันทนาการ วัฒนธรรม ศรัทธา และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชน

3. เนื้อเรื่อง

ในการนำเสนอประเด็นวัดไทยในฐานะแหล่งนันทนาการชุมชนร่วมสมัยในบทความนี้ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจตามลำดับ คณะผู้เขียนมีลำดับหัวข้อในการนำเสนอ ดังนี้

3.1 แนวคิด ทฤษฎี และคำนิยามที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาบทบาทของวัดไทยในฐานะแหล่งนันทนาการชุมชนจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่สามารถอธิบายทั้งพลวัตของสังคมที่เปลี่ยนแปลงและความหลากหลายของบทบาทวัดในยุคร่วมสมัย ซึ่งบทความนี้ใช้กรอบแนวคิดหลัก 3 ประการ ได้แก่ แนวคิดด้านนันทนาการชุมชน ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและบทบาทศาสนสถาน และแนวคิดการพัฒนาพื้นที่นันทนาการอย่างยั่งยืน อีกทั้งมีการนิยามคำศัพท์ที่สำคัญเพื่อความชัดเจนทางวิชาการและลดความกำกวมในการตีความ ดังนี้

3.1.1 แนวคิดด้านนันทนาการชุมชน

แนวคิดด้านนันทนาการชุมชนในโลกยุคใหม่ได้ขยายความหมายจากการเป็นเพียงกิจกรรมเพื่อความบันเทิง ไปสู่การเป็นกลไกทางสังคมที่สร้างเสริมความสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม และความเท่าเทียมในระดับชุมชน โดยเฉพาะในบริบทที่ผู้คนเผชิญภาวะความโดดเดี่ยว และสายสัมพันธ์แบบดั้งเดิมอ่อนแอลง แนวคิดนี้มองว่าพื้นที่นันทนาการควรเป็นพื้นที่ทางสังคมที่ปลอดภัย เปิดกว้าง และครอบคลุม เพื่อเปิดโอกาสให้คนต่างวัย ต่างเพศ และต่างวัฒนธรรม ได้มาปฏิสัมพันธ์กันอย่างสมัครใจ ก่อให้เกิดทุนทางสังคมที่ยั่งยืน (Utepova, A. et al., 2024) ทั้งยังช่วยลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และกิจกรรมที่ออกแบบอย่างมีเป้าหมาย (Godbey, G., 2009) ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยที่กำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างครอบครัว วิถีชีวิต และความสัมพันธ์ชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองที่ขาดแคลนพื้นที่ส่วนรวม ขณะที่พื้นที่ชนบทยังคงมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน หากได้รับการปรับบทบาทให้เป็น “พื้นที่นันทนาการเชิงวัฒนธรรม” อย่างแท้จริง วัดจะสามารถกลายเป็นจุดเชื่อมโยงของกิจกรรมทางกาย จิตใจ และสังคมที่ผสมผสานรากฐานของศรัทธาเข้ากับแนวคิดร่วมสมัยด้านสุขภาวะและการมีส่วนร่วม ซึ่งการพัฒนาในลักษณะนี้ต้องตั้งอยู่บนหลักการของความครอบคลุม ความปลอดภัย และการออกแบบที่คำนึงถึงความหลากหลายทั้งทางอัตลักษณ์ เพศ และวัย ทั้งนี้เพื่อให้พื้นที่นันทนาการไม่เพียงสร้างความสุขชั่วขณะ แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างพลังของความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมในระดับรากฐานของสังคมไทยอย่างยั่งยืน

3.2.2 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและบทบาทศาสนสถาน

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social change theory) อธิบายพลวัตของโครงสร้าง วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปภายใต้แรงกดดันจากเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี โดยมีแค่เพียงระดับพฤติกรรม หากแต่เป็นกระบวนการปรับโครงสร้างความหมายของสถาบันทางสังคมให้สอดคล้องกับสังคมสมัยใหม่ (Vásquez, M. A. & Marquardt, M. F., 2003) ศาสนสถานในฐานะสถาบันหลักของสังคมจึงมีอาจดำรงอยู่ได้โดยปราศจากการปรับตัวให้ทันต่อพลวัตดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ของศาสนสถาน” (Spatial transformation of religious spaces) ที่ชี้ให้เห็นว่าศาสนสถานในปัจจุบันไม่ได้จำกัดเพียงการประกอบพิธีกรรม แต่ขยายขอบเขตไปสู่

การเป็นศูนย์กลางของสุขภาวะ การเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชน (Kong, L., 2010) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “พื้นที่ทางสังคมที่สาม (Third place)” ซึ่งหมายถึง พื้นที่ที่มีชีวิตอยู่อาศัยหรือที่ทำงาน แต่เป็นพื้นที่พบปะสังสรรค์ที่ไม่เป็นทางการ มีความเป็นกันเอง และเอื้อต่อการสร้างความรู้สึกร่วมทางสังคม (Yu, C. Y., 2025)

นอกจากนี้ จากการศึกษาของ San, P. & Shakya, S. (2025) ที่ได้วิเคราะห์บทบาทของวัดและศาลาพุทธในเนปาลและกัมพูชา ก็แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าศาสนสถานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำหน้าที่เป็นพื้นที่ทางสังคมที่สามมาโดยตลอด โดยมีบทบาททั้งในเชิงวัฒนธรรม การช่วยเหลือชุมชน และการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งแนวคิดเรื่อง “ความยืดหยุ่นของศาสนา” (Religious resilience) จึงกลายเป็นหัวใจสำคัญของการอธิบายความสามารถของศาสนสถานในการปรับตัวต่อกระแสโลกสมัยใหม่ โดยไม่ละทิ้งแก่นแท้ของความศรัทธา (Berger, P. L., 1999) ขณะเดียวกัน แนวคิด “ภาวะหลังฆราวาสนิยม” (Postsecularism) ยังเสนอว่าศาสนาไม่ได้หมดความหมายในสังคมร่วมสมัย หากแต่แสดงออกในรูปแบบใหม่ที่ผสานจิตวิญญาณเข้ากับเหตุผลและความเป็นวิทยาศาสตร์ (Habermas, J., 2008) ซึ่งภายใต้กรอบคิดเหล่านี้ วัดไทยในยุคปัจจุบันจึงสามารถกลายเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สามซึ่งตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความหลากหลายของอัตลักษณ์ และความต้องการด้านสุขภาวะของประชาชนได้อย่างมีพลวัตและมีความหมาย

3.3.3 แนวคิดการพัฒนาพื้นที่นันทนาการอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาพื้นที่นันทนาการอย่างยั่งยืน (Sustainable recreation development) มุ่งเน้นการจัดการพื้นที่ที่สามารถตอบสนองความต้องการด้านนันทนาการของผู้นับในปัจจุบันโดยไม่บั่นทอนศักยภาพของชุมชนและทรัพยากรในอนาคต โดยกรอบแนวคิดนี้ครอบคลุมสามมิติสำคัญ ได้แก่ มิติด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental sustainability) ซึ่งเน้นการออกแบบพื้นที่โดยใช้วัสดุที่เป็นมิตรต่อระบบนิเวศ ลดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และส่งเสริมการอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล (Chiesura, A., 2004) มิติด้านสังคม-วัฒนธรรม (Socio-cultural sustainability) ที่ให้ความสำคัญกับการสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการเข้าถึงกิจกรรมโดยเท่าเทียม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก และผู้มีข้อจำกัดด้านร่างกาย (Pitas, N. A. et al., 2020) และมิติด้านเศรษฐกิจ (Economic sustainability) ที่เน้นการสนับสนุนกิจกรรมที่สร้างรายได้และมูลค่าให้ชุมชนโดยไม่ทำลายคุณค่าทางวัฒนธรรมหรือเปลี่ยนศาสนสถานไปเป็นพื้นที่พาณิชย์เชิงศรัทธา (Agyeman, J. et al., 2003)

ในบริบทของวัดไทย แนวคิดนี้สะท้อนผ่านการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ทางกายภาพให้เป็น “พื้นที่ของชุมชน” ที่มีชีวิต ไม่ใช่เพียงโครงสร้างทางสถาปัตยกรรม หากแต่เป็นพื้นที่ของความหมายร่วมทางวัฒนธรรม ศรัทธา และสุขภาวะ โดยการออกแบบต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วม เช่น การรับฟังความเห็นของกลุ่มเยาวชน ผู้สูงอายุ หรือคนในชุมชนผ่านเวทีสาธารณะ หรือการจัดตั้งเครือข่ายจิตอาสาในระดับท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้พื้นที่นันทนาการในวัดตอบโจทย์วิถีชีวิตร่วมสมัย ขณะเดียวกันก็ธำรงคุณค่าเดิมของศาสนสถานเอาไว้ได้อย่างสมดุล อีกทั้งแนวทางนี้ยังสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (UNESCO, 2020) และ

แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมสุขภาวะที่เสนอโดยองค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2020)

3.3.4 คำนิยาม

เพื่อความชัดเจนทางวิชาการและลดความกำกวมในการตีความ คณะผู้เขียนขอเสนอคำนิยามคำสำคัญที่ใช้ในบทความ ดังนี้

วัดไทย (Thai temple) หมายถึง วัดในพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งตั้งอยู่ในประเทศไทย ทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ วัฒนธรรม และกิจกรรมของชุมชน โดยประกอบด้วยโครงสร้างหลัก เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ และหอไตร ซึ่งเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจและกิจกรรมร่วมกันของสงฆ์และฆราวาส

ร่วมสมัย (Contemporary) หมายถึง สภาพของยุคปัจจุบันที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมภายใต้ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนผ่านของค่านิยมดั้งเดิมสู่แนวคิดเสรีนิยม และการให้ความสำคัญกับอัตลักษณ์ เสรีภาพ และความหลากหลายทางสังคม

ศรัทธา (Faith) หมายถึง ความเชื่อมั่นในคุณค่าทางจิตวิญญาณที่หล่อหลอมขึ้นจากประสบการณ์ส่วนบุคคลและบริบทวัฒนธรรม โดยบทความนี้ ศรัทธา ครอบคลุมทั้งความเชื่อแบบดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนา และความเชื่อใหม่ที่แสดงออกผ่านการปฏิบัติธรรมอย่างเรียบง่าย หรือการแสวงหาความสงบผ่านกิจกรรมในพื้นที่วัด

นันทนาการชุมชน (Community recreation) หมายถึง กิจกรรมที่ส่งเสริมการพักผ่อน การเชื่อมโยงทางสังคม และสุขภาวะของประชาชน โดยเกิดขึ้นในพื้นที่ของชุมชน และเน้นการมีส่วนร่วม ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และการอยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย มากกว่าการแข่งขันหรือผลเชิงวัตถุ

สุขภาวะชุมชน (Community well-being) หมายถึง สภาพของชุมชนที่ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกมิติ ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และวัฒนธรรม ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนต่อการดำรงชีวิตและความสัมพันธ์ที่เอื้อเพื่อเกื้อกูล โดยบทความนี้มองว่าวัดสามารถเป็นกลไกสำคัญในการสนับสนุนสุขภาวะดังกล่าวผ่านกิจกรรมที่บูรณาการศรัทธา วัฒนธรรม และนันทนาการ

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable development) หมายถึง แนวทางการพัฒนาที่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ลดทอนศักยภาพของคนรุ่นหลัง ครอบคลุมทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล โดยบทความนี้รวมถึง การจัดการพื้นที่วัดให้สามารถรองรับกิจกรรมร่วมสมัยได้ โดยยังคงไว้ซึ่งคุณค่าทางศาสนาและวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างกลมกลืน

3.2 บทบาทของวัดไทยในฐานะแหล่งนันทนาการชุมชน

วัดไทยกำลังขยับบทบาทจากศูนย์กลางทางศาสนาไปสู่พื้นที่สาธารณะของชุมชนที่ตอบสนองต่อวิถีชีวิตร่วมสมัย ทั้งในมิติสุขภาวะ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม การเปลี่ยนผ่านนี้คณะผู้เขียนสามารถวิเคราะห์ผ่านสามมิติหลัก ได้แก่

3.2.1 การเปลี่ยนแปลงบทบาทวัดไทยในยุคปัจจุบัน วัดไทยในอดีตมีบทบาทหลักด้านศาสนา การศึกษา และการหล่อหลอมคุณธรรมในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคม

เกษตรกรรมที่วัดเป็นศูนย์รวมทางสังคม (นพรัตน์ ไชยชนะ, 2556) อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมไทยเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว เช่น การขยายตัวของเมือง การกลายเป็นสังคมเมือง และการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างครอบครัวจากครอบครัวขยายเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้บทบาทเดิมบางประการของวัดเริ่มลดลง ทั้งนี้เพื่อตอบสนองต่อพลวัตทางสังคมนี้ วัดจำนวนมากจึงได้ปรับตัวและขยายบทบาทสู่การเป็น “พื้นที่สาธารณะร่วมสมัย” ที่ตอบสนองทั้งการเรียนรู้ วัฒนธรรม และนันทนาการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง “ฟังก์ชันใหม่” ของวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคมที่ยืดหยุ่นและมีความหมายต่อชีวิตประจำวันของประชาชนในยุคปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น วัดทองนพคุณ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ได้พัฒนาแนวทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของวัดและวิถีชีวิตเมือง (พยอม ธรรมบุตร, 2565ก) ขณะที่วัดภูเก็ท จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นที่รู้จักจากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ได้เปิดพื้นที่ชมวิวและเชื่อมโยงกับกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมในครอบครัวเพื่อดึงดูดผู้คนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับวัดมากขึ้น (ฉัตรวิรุญ องค์กรสิทธิ์ และอรณี บุญมีมิตร, 2566) การปรับตัวของวัดในลักษณะนี้จึงไม่เพียงสะท้อนการคงอยู่ของศรัทธาเท่านั้น หากยังแสดงถึงพลังของวัดในการเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความหลากหลายของชุมชนร่วมสมัยได้อย่างมีพลวัต (ฉัตรธสนัน สรรวงษ์ละคร และคณะ, 2568)

3.2.2 ความต้องการและความคาดหวังใหม่ของชุมชนต่อวัด ชุมชนไทยในยุคปัจจุบันมีความคาดหวังต่อวัดในฐานะพื้นที่สาธารณะที่มีความหมายหลากหลายเกินกว่าการเป็นเพียงศูนย์กลางทางศาสนาแบบดั้งเดิม กล่าวคือ วัดถูกมองว่าเป็นพื้นที่เปิดสำหรับการเยียวยาทางใจ การเรียนรู้ และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในบรรยากาศที่ปลอดภัยและเป็นมิตร ซึ่งแนวโน้มนี้สอดคล้องกับแนวคิด Postsecularism ที่เสนอว่าสถาบันศาสนายังคงมีพลังในการสร้างความหมายใหม่ หากสามารถปรับบทบาทให้เข้ากับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง (Habermas, J., 2008) ดังนั้น วัดจำนวนมากจึงปรับภูมิทัศน์และบทบาทของตนเอง โดยจัดพื้นที่สำหรับกิจกรรมครอบครัว กิจกรรมวัฒนธรรมที่ไม่ขัดกับคำสอนทางศาสนา รวมถึงพื้นที่เฝ้าสงบเพื่อการพักผ่อนภายในศรัทธา ในขณะเดียวกันก็เปิดรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบกิจกรรมและการจัดการพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ (จุฑาภรณ์ หินซุย และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์, 2557) ซึ่งแนวโน้มนี้นำไปสู่การเกิดขึ้นของ “วัดแห่งการมีส่วนร่วม” ที่เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนา “นันทนาการชุมชน” และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในการแสวงหาพื้นที่ทางสังคมที่มีความหมายในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

3.2.3 วัดร่วมสมัยในฐานะพื้นที่ทางสังคมที่สามและพื้นที่นันทนาการองค์รวม วัดไทยในปัจจุบันกำลังปรับเปลี่ยนบทบาทจากพื้นที่ศาสนาแบบดั้งเดิมไปสู่การเป็นพื้นที่ทางสังคมที่สาม ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงชีวิตของผู้คนกับกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติกายภาพ กล่าวคือ วัดหลายแห่งได้เปิดพื้นที่ให้ประชาชนทำกิจกรรมเพื่อสุขภาพ เช่น วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้จัดลานกิจกรรมกลางแจ้งภายใต้ร่มเงาธรรมชาติ เพื่อให้ผู้สูงอายุทำกิจกรรมยืดเหยียดและเดินเพื่อสุขภาพ ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวอย่างสม่ำเสมอในสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเกื้อหนุน (กัลยารัตน์ ศิริรัตน์, 2556) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ Yu, C. Y. (2025) ที่ชี้ว่าการ

เข้าถึงพื้นที่สาธารณะประเภท third place มีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อสุขภาวะทางกายและสังคมของผู้สูงวัยในมิติทางจิตใจ อีกทั้งวัดยังคงทำหน้าที่เป็นพื้นที่พักใจ โดยมีมุมสงบหรือศาลาให้ผู้คนใช้ทำสมาธิหรือผ่อนคลายอย่างอิสระซึ่งช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตวิญญาณในบริบทชีวิตเมืองที่เร่งรีบ (Gadan, D. & Zhang, Z., 2024)

ขณะเดียวกันในมิติสังคม วัดได้พัฒนาให้เป็นพื้นที่สร้างปฏิสัมพันธ์แนวราบ เช่น การจัดกิจกรรมให้อาหารปลา เวทีศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมเยาวชนที่ดึงดูดครอบครัวหลายช่วงวัยให้เข้าร่วม ซึ่งเป็นการฟื้นฟูความสัมพันธ์ภายในชุมชนอย่างมีพลัง ตัวอย่างเช่น วัดปงสนุกเหนือ จังหวัดลำปาง ได้จัดกิจกรรมศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นและเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน ส่งผลให้วัดกลายเป็นพื้นที่ของการเรียนรู้ร่วมกันและการสร้างทุนทางสังคมที่ยั่งยืน (กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย และปิย สดิสสุตติ, 2565) ซึ่งการเปลี่ยนผ่านดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าวัดในฐานะพื้นที่ทางสังคมที่สามารถตอบสนองโจทย์สุขภาวะองค์รวมทั้งในระดับบุคคลและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการออกแบบกิจกรรมและพื้นที่อย่างยืดหยุ่น สอดคล้องกับวิถีชีวิตร่วมสมัยและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.3 กระบวนการพัฒนาพื้นที่นันทนาการในวัดไทย

การพัฒนาวัดไทยให้เป็นแหล่งนันทนาการของชุมชนมิใช่กระบวนการที่เกิดขึ้นโดยฉับพลัน หากแต่เป็นผลลัพธ์ของพลวัตทางศรัทธา อัตลักษณ์ท้องถิ่น และแนวคิดร่วมสมัยของคณะสงฆ์และประชาชนที่ค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนวัดให้ตอบสนองต่อความต้องการของสังคมในมิติต่าง ๆ โดยกระบวนการพัฒนาดังกล่าวสามารถจำแนกได้เป็นสามมิติสำคัญ ได้แก่

3.3.1 การสร้างสัญลักษณ์ทางศรัทธาและวัฒนธรรม การสร้างสัญลักษณ์ในพื้นที่วัดไทยไม่ใช่เพียงกระบวนการตกแต่งเชิงสถาปัตยกรรมหรือแสดงความคิดดีสิทธ์ตามแนวทางดั้งเดิม หากแต่เป็นรูปแบบหนึ่งของการสื่อสารอัตลักษณ์ ความเชื่อ และความทรงจำร่วมของชุมชนอย่างมีพลวัต โดยเฉพาะในยุคที่วัดต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย การสร้างพระพุทธรูป พญานาค เจดีย์ หรือประติมากรรมท้องถิ่นจึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน และเปิดพื้นที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมออกแบบ ไม่ใช่แค่ผู้ชม (ฉัตรวิรัช องค์กรสังฆ และอรณี บุญมีนิมิตร, 2566)

3.3.2 การจัดภูมิทัศน์เพื่อกิจกรรมนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ แนวทางการจัดภูมิทัศน์ในวัดไทยปัจจุบันได้ขยายบทบาทของวัดจากพื้นที่ศาสนกิจไปสู่การเป็น “พื้นที่พหุมิติ” ที่รองรับกิจกรรมหลากหลายด้านสุขภาวะ โดยไม่ลดทอนภาวะศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ หากแต่ช่วยเสริมให้ศรัทธาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตประจำวันได้อย่างลึกซึ้ง โดยวัดทองนพคุณ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร ถือเป็นตัวอย่างสำคัญของการพัฒนาพื้นที่สีเขียว ทางเดิน ลานกิจกรรม และพื้นที่เียบสำหรับสวดมนต์ โดยออกแบบให้เหมาะกับกลุ่มวัยต่าง ๆ และส่งเสริมการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมตามหลัก “อารยสถาปัตย์” (พยอม ธรรมบุตร, 2565) ในลักษณะเดียวกัน วัดพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี ได้จัดสรรพื้นที่ธรรมชาติและศาลาปฏิบัติธรรมแบบเปิดโล่งเพื่อรองรับผู้สูงวัยและกลุ่มเปราะบาง (จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์, 2565) ขณะเดียวกันการเคารพภาวะศักดิ์สิทธิ์ของวัดยังคงเป็นหลักการสำคัญ เช่น การหลีกเลี่ยงวัสดุเชิงพาณิชย์ การจัดสรรเวลาใช้พื้นที่ที่ไม่รบกวนศาสนกิจ ดังที่เห็นได้จากวัดราชธานี จังหวัดสุโขทัย ซึ่งได้

ออกแบบพื้นที่ที่เชื่อมต่อแม่น้ำเพื่อใช้จัดกิจกรรมในช่วงเย็นโดยไม่กระทบความสงบของพระอุโบสถ (กองบรรณาธิการวารสารวิชาการ สถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ 3, 2563)

3.3.3 แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบริหารจัดการพื้นที่ การพัฒนาวัดให้เป็นพื้นที่นันทนาการอย่างยั่งยืนนั้นไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพังของคณะสงฆ์หรือภาครัฐ แต่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “การมีส่วนร่วมเชิงลึก” ของประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการออกแบบกิจกรรม ดูแลพื้นที่ และกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Sanoff, H. (1999) ที่เสนอว่าพื้นที่สาธารณะที่ยั่งยืนต้องเปิดช่องทางให้ชุมชนมีอำนาจต่อรองในทุกกระบวนการ เช่น วัดศรีมงคล (วัดบ้านก่ง) จังหวัดน่าน เป็นกรณีศึกษาที่เด่นชัด โดยเปิดพื้นที่ให้ผู้นำท้องถิ่น เยาวชน และผู้สูงวัยร่วมกันพัฒนาลานกิจกรรม พื้นที่ศิลปะหัตถกรรม และกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งล้วนสอดคล้องกับบริบทและอัตลักษณ์ของชุมชน (ธนวัฒน์ วะละ และสุภาณี นวกุล, 2565) โดยการบริหารจัดการวัดในลักษณะนี้ต้องคำนึงถึงการแบ่งเขตพิธีกรรมกับพื้นที่สาธารณะอย่างชัดเจน การจัดกิจกรรมในช่วงเวลาที่เหมาะสม การกำหนดแนวปฏิบัติร่วมกับพระสงฆ์ และการสร้างเครือข่ายอาสาสมัครในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้วัดดำรงอยู่ในฐานะพื้นที่ทางสังคมที่สามที่เกื้อกูลทั้งจิตวิญญาณและชีวิตประจำวันของผู้คนอย่างสมดุล (Pretty, J., 2003)

3.4 ผลกระทบของพื้นที่นันทนาการในวัดไทย

การพัฒนาพื้นที่นันทนาการในวัดไทยส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนทั้งในระดับกายภาพและเชิงโครงสร้างทางสังคม กล่าวคือ วัดในฐานะพื้นที่ทางสังคมที่สามไม่ได้ทำหน้าที่เพียงศาสนสถาน แต่ยังกลายเป็นพื้นที่ร่วมสมัยที่ส่งเสริมสุขภาวะ การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และการเชื่อมต่อระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวิถีชีวิตใหม่ของคนในชุมชน ซึ่งผลกระทบเหล่านี้สามารถพิจารณาได้ในสามมิติสำคัญ ได้แก่

3.4.1 สุขภาวะกาย จิตใจ และสังคม พื้นที่สีเขียวและมุมสงบภายในวัดที่รองรับกิจกรรมเบา เช่น เดินออกกำลังกาย หรือนั่งสมาธิ มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมสุขภาวะของผู้สูงวัยและคนทุกวัยในชุมชน โดยเฉพาะในแง่ของการเข้าถึงง่ายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตทางศาสนา กิจกรรมร่วมระหว่างวัย เช่น การปฏิบัติธรรมแบบไม่เป็นทางการ หรือกิจกรรมนันทนาการเชิงวัฒนธรรม อีกทั้งยังส่งเสริมความเข้าใจข้ามรุ่นและลดช่องว่างระหว่างวัย สอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะพื้นที่ทางสังคมที่สาม มีบทบาทในการสร้างทุนทางสังคม เพิ่มความสัมพันธ์ที่มีความหมาย และสนับสนุนสุขภาวะองค์กรรวม (Jennings, V. et al., 2024)

3.4.2 เศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน กิจกรรมนันทนาการในวัดไทยช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนผ่านกิจกรรมตลาดพื้นถิ่น การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน และกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในวัด กล่าวคือ หลายพื้นที่ที่ได้พัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของเศรษฐกิจฐานราก โดยอาศัยความร่วมมือกับวิสาหกิจชุมชน กลุ่มอาชีพ และผู้ประกอบการรายย่อยในท้องถิ่น (อุบล วุฒิพรโสภณ และคณะ, 2565) อย่างไรก็ตาม ความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับความศักดิ์สิทธิ์ของวัดยังเป็นประเด็นที่ต้องพิจารณา เนื่องจากการพัฒนาเชิงพาณิชย์ที่มากเกินไปอาจส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และแก่นแท้ทางศรัทธา (Wang, J., 2024)

3.4.3 วัฒนธรรมและวิถีชีวิตร่วมสมัย วัดไทยในหลายพื้นที่ปรับตัวเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ที่สะท้อนการอยู่ร่วมกันของศรัทธาและอัตลักษณ์สมัยใหม่ เช่น การจัดนิทรรศการศิลปะพื้นบ้าน เวทีการแสดงวัฒนธรรม และกิจกรรมเยาวชนที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (วิไลวรรณ วิไลรัตน์ และคณะ, 2568) ซึ่งแนวโน้มนี้แม้ช่วยขยายบทบาทของวัด แต่บางกรณีอาจนำไปสู่ความขัดแย้งเมื่อการออกแบบเน้นความอลังการหรือแสวงหานักท่องเที่ยวโดยละเลยบริบททางศรัทธา ดังนั้น การพัฒนาอย่างสมดุลต้องตั้งอยู่บนฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน ความเข้าใจบริบทเฉพาะถิ่น และเครื่องมือประเมินที่สะท้อนคุณค่าในระดับรากฐาน

4. องค์ความรู้ใหม่

บทความนี้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ โดยนิยามวัดไทยเป็น “พื้นที่พหุมิติ” และ “พื้นที่ทางสังคมที่สาม” ที่ผสานศรัทธา วัฒนธรรม และสุขภาวะอย่างยืดหยุ่น เพื่อเป็นศูนย์กลางความสัมพันธ์แนวราบของชุมชนในสังคมร่วมสมัย ทั้งยังวิเคราะห์พลวัตการปรับตัวของวัดภายใต้บริบทโลกนิยม หรือ ฆราวาสนิยม (Postsecularism) ซึ่งช่วยรักษาพลังทางจิตวิญญาณควบคู่การตอบโจทยวิถีชีวิตใหม่อย่างยั่งยืน พร้อมจำแนกรูปแบบกิจกรรมนำร่องด้านนันทนาการที่ส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมทั้งทางกาย จิตใจ และสังคม โดยเน้นการมีส่วนร่วมเชิงลึกของชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการพื้นที่ องค์ความรู้เหล่านี้ไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในการเชื่อมโยงบทบาทของวัดเข้ากับแผนสุขภาวะ ผังเมือง และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ซึ่งยืนยันว่าวัดไทยเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสุขภาวะ ความเป็นธรรม และความมั่นคงทางสังคมในระยะยาวของประเทศไทย

5. สรุป

วัดไทยในฐานะพื้นที่นันทนาการร่วมสมัยได้แสดงบทบาทใหม่ที่สำคัญและทรงพลวัตในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากร วิถีชีวิต และค่านิยมของสังคมไทย โดยเฉพาะในบริบทที่ความศรัทธาทางศาสนากำลังเคลื่อนตัวเข้าสู่มิติของการอยู่ร่วมอย่างสร้างสรรค์มากกว่าการยึดติดในพิธีกรรมเพียงลำพัง การพัฒนาเชิงพื้นที่ของวัดสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการเชื่อมโยงสัญลักษณ์ทางศรัทธาเข้ากับบริบทวัฒนธรรมร่วมสมัย เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการพักผ่อน เรียนรู้ และมีส่วนร่วมที่ลึกซึ้งและมีความหมายต่อทุกกลุ่มวัยในชุมชน กิจกรรมนันทนาการที่เกิดขึ้นในวัดจึงมิได้จำกัดอยู่กับการผ่อนคลาย หากยังส่งเสริมสุขภาวะทางกาย จิตใจ และสังคม พร้อมทั้งหล่อหลอมความสัมพันธ์บนฐานของความไว้วางใจ ความหลากหลาย และความเป็นเจ้าของร่วมกันของประชาชน แนวทางการออกแบบและบริหารจัดการพื้นที่วัดในฐานะพื้นที่สาธารณะจึงต้องเน้นความยั่งยืน ครอบคลุม และปลอดภัย ควบคู่กับการดำรงแก่นแท้ของศรัทธาอย่างเหมาะสมและสมดุล ในยุคหลังศาสนาแบบดั้งเดิม บทบาทของวัดจึงไม่ใช่เพียงศาสนสถาน หากแต่เป็นพื้นที่จิตวิญญาณที่สามารถบูรณาการศรัทธา วัฒนธรรม และสุขภาวะ เพื่อเสริมสร้างพลวัตของชุมชนไทยให้ก้าวสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง

6. ข้อเสนอแนะ

เพื่อส่งเสริมให้วัดไทยกลายเป็นพื้นที่นันทนาการของชุมชนอย่างยั่งยืน ควรดำเนินการเชิงนโยบายที่บูรณาการมิติต่างๆ อย่างเป็นระบบภายใต้ แนวทางการดำเนินงานเชิงกลยุทธ์ 3 ระดับ คือ ระดับพื้นที่วัด ควรกำหนดขอบเขตศักดิ์สิทธิ์ให้ชัดเจน จัดโซนกิจกรรมและตารางเวลาใช้พื้นที่ที่ไม่รบกวนศาสนกิจ ออกแบบและปรับปรุงพื้นที่ตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ ควบคู่ความร่วมมือสมัย พร้อมยกระดับมาตรฐานอารยสถาปัตย์เพื่อให้การเข้าถึงมีความปลอดภัย เท่าเทียม และเหมาะสมสำหรับทุกคน โดยเฉพาะผู้สูงอายุ เด็ก และกลุ่มเปราะบาง ส่วนในระดับชุมชนท้องถิ่น ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเป็นระบบผ่านกลไกสภาวัด เครือข่ายอาสาสมัคร และการใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีบทบาทในการออกแบบ ดูแล และบริหารจัดการพื้นที่วัด ตลอดจนกำหนดมาตรการคุ้มครองเด็กและผู้เปราะบาง ส่วนในระดับนโยบาย ควรเชื่อมโยงบทบาทของวัดเข้ากับผังเมืองสุขภาวะ แผนสุขภาวะชุมชน และแผนพัฒนาระดับชาติ พร้อมทั้งกำกับดูแลกิจกรรมเชิงพาณิชย์ไม่ให้เกิดกำไรสุทธิ และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยแนวทางดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นนโยบายสาธารณะ การพัฒนาต้นแบบพื้นที่วัดในแต่ละภูมิภาค และเป็นฐานความรู้ สำหรับการออกแบบกิจกรรมเชิงวัฒนธรรมที่เกื้อกูลสุขภาวะชุมชนอย่างแท้จริง

7. เอกสารอ้างอิง

- กรรณิกา คำดี. (2558). วัดและศาสนสถานในมิติของการท่องเที่ยว. *วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 4(2), 175-191
- กองบรรณาธิการวารสารวิชาการ สถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ 3. (2563). แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อส่งเสริมคุณค่าและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วัดราชธานี จังหวัดสุโขทัยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. *T-VET Journal สถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ 3*, 4(7), 39-56.
- กัลยารัตน์ ศิริรัตน์. (2556). การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิชามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 32(1), 46-54.
- กิตติศักดิ์ กลิ่นหมื่นไวย และปิย สุตีสุสดี. (2565). แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธศิลป์ วัดปงสนุกเหนือ, ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง. *วารสารรัชต์ภาคย์*, 16(47), 287-302.
- จุฬารัตน์ หินชุย และสถาพร มงคลศรีสวัสดิ์. (2557). แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธกรณีศึกษาวัดประชาคมวนาราม อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 10(1), 50-58.
- จุฬารัตน์ ทองอินจันทร์. (2565). รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามรอยพระพุทธบาท วัดพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี. *วารสารมหาจุฬาริชาการ*, 9(2), 17-33.
- ฉัตรธสนัน สรรวงษ์ละคร, เรืองวิทย์ วะริยะราช และวณิชชา สีหาวงษ์. (2568). การศึกษาความศักดิ์สิทธิ์และบทบาทของวัดป่าภู่งในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม*, 9(2), 162-176.

- ฉัตรวรวิญญู องค์กรสิงห์ และอรณี บุญมีนิมิตร. (2566). การสร้างความหมายใหม่ของวัดไทยในสังคมร่วมสมัย: กรณีศึกษาวัดภูเก็ตจังหวัดน่าน. *Journal of Dhamma for Life*, 29(4), 20–33.
- ธนวัฒน์ วัละ และสุภาณี นวกุล. (2565). บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการส่งเสริมการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนวัดศรีมงคล จังหวัดน่าน. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(4), 386-402.
- นพรัตน์ ไชยชนะ. (2556). บทบาทและความสำคัญของวัดพะโคะ (วัดราชประดิษฐฐาน): ในบริบทสังคมกระแสปัจจุบัน. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 14(2), 104-111.
- พยอม ธรรมบุตร. (2565ก). นวัตกรรมเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบบูรณาการอย่างยั่งยืนในชุมชนวัดทองนพคุณ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 16(1), 158-170.
- พยอม ธรรมบุตร. (2565ข). แนวทางพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในวัดทองนพคุณ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 16(2), 155-172.
- พระเสกสรรค์ ฐานยุตโต, พระครูปริยัติกิตติธรรม, พระอธิการอำพน จารุโภ, พระครูสุตธรรมาภิรัต, ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม และฟ้าดล สมบรรณ. (2567). รูปแบบการพัฒนาวัดที่ยั่งยืนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัดปราสาททามจาน อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารวามูอองแหงกพุทธศาสนาปริทรรศน์*, 11(2), 157–170.
- วันขพร จันทรักษา. (2567). แนวทางการพัฒนาวัดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน กรณีศึกษาวัดประดู่พัฒนาราม จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ความยั่งยืน*, 6(2), 19-39.
- วิไลวรรณ วิไลรัตน์, อัสมะ เปาะโกะ, กัญญาพัชร คนเรียน และนุชรินทร์ อินทร์สุวรรณ. (2568). การวิเคราะห์ศักยภาพสถานที่ท่องเที่ยววัดบางโพ จังหวัดกระบี่เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. *วารสารศรีสุวรรณภูมิปริทรรศน์*, 3(1), 10-21.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2568). สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ: ระบบทะเบียนวัด. <https://binfo.onab.go.th/Temple/Dashboard.aspx>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567, 20 พฤษภาคม). จำนวนศาสนิกชน จำแนกตามศาสนา พ.ศ. 2551 2554 2557 และ 2561. https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/statistics_and_indicators?impt_branch=304
- อุบล วุฒิพรโสภณ, พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ, ณัฏชา ณัฐโชติภิกขิณี และปิยวรรณ หอมจันทร์. (2565). การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในการจัดตั้งตลาดริมแม่น้ำวัดไร่ขิง เพื่อการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดนครปฐม. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 14(2), 118-132.
- Agyeman, J., Bullard, R. D. & Evans, B. (Eds.). (2003). *Just sustainabilities: Development in an unequal world*. MIT press.

- Berger, P. L. (1999). *The desecularization of the world: Resurgent religion and world politics*. Wm. B. Eerdmans Publishing.
- Chiesura, A. (2004). The role of urban parks for the sustainable city. *Landscape and urban planning*, 68(1), 129-138.
- Gadan, D. & Zhang, Z. (2024). Spiritual places: Spatial recognition of Tibetan Buddhist spiritual perception. *Plos one*, 19(5), e0301087.
- Godbey, G. (2009). Outdoor recreation, health, and wellness. *Outdoor Resources Review Group*, 09-21.
- Habermas, J. (2008). Notes on post-secular society. *New perspectives quarterly*, 25(4), 17-29.
- Jennings, V., Rigolon, A., Thompson, J., Murray, A., Henderson, A. & Gragg, R. S. (2024). The dynamic relationship between social cohesion and urban green space in diverse communities: Opportunities and challenges to public health. *International journal of environmental research and public health*, 21(6), 800.
- Kong, L. (2010). Global shifts, theoretical shifts: Changing geographies of religion. *Progress in human geography*, 34(6), 755-776.
- Pitas, N. A., Mowen, A. J., Mueller, J. T., Taff, B. D. & Graefe, A. (2020). The role of values, ideologies, and attitudes in shaping public support for privatization in local park and recreation services. *Journal of Leisure Research*, 51(1), 16-35.
- Pretty, J. (2003). Social capital and the collective management of resources. *Science*, 302(5652), 1912-1914.
- San, P., & Shakya, S. (2025). Buddhist Third Places: A Note on the Sattal Structure in Nepal and Dharmasāḷā in Cambodia. *Religions*, 16(4), 478.
- Sanoff, H. (1999). *Community participation methods in design and planning*. John Wiley & Sons.
- UNESCO. (2020, 20 January). *Education for sustainable development: A roadmap*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802>
- Utepova, A., Aubakirova, S. & Kadyraliyeva, A. (2024). Improving youth well-being and social integration: the role of leisure in organized public spaces in Kazakhstan. *Retos: nuevas tendencias en educación física, deporte y recreación*, (59), 335-348.
- Vásquez, M. A. & Marquardt, M. F. (2003). *Globalizing the sacred: Religion across the Americas*. Rutgers University Press.

- Wang, J. (2024). The Impact of the Promotion of Temple Development on the Economic Situation of the City. *Lecture Notes in Education Psychology and Public Media*, 78, 28-35.
- World Health Organization. (2020, 5 October). *Community engagement: a health promotion guide for universal health coverage in the hands of the people*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240010529>
- Yu, C. Y. (2025). Access to Third Places: Key Determinants of Physical and Social Well-Being in Older Adults. *Urban Science*, 9(5), 141.